

Csupán egy-két tantárgy lehetőségét vizsgáltuk ezen a téren, de ezek a lehetőségek igen gazdagok, szinte kimeríthetetlenek. Például a fizikaórák lehetőséget adnak a tudományos világkép kialakításához. De az eddiginél még nagyobb hangsúlyt kell fordítani annak a történelmi ténynek a megbeszélésére, hogy a fizika fejlődése a különböző népek tudósai, kutatói egymásra épülő munkájának köszönhető, és ebben jelentős szerepet töltenek be a magyar tudósok is. Például iskolánk utcájának névadója, Kandó Kálmán is világhírű felfedező. Egyre inkább élünk azzal a lehetőséggel, hogy városunkban Planetárium fogadja a látogatókat.

Biológus kollégánk megállapításai erősítik az előbbieket. A logikus gondolkodásra nevelést csak összefüggések feltárásával, a tantárgyak algoritmusainak következtetés alkalmazásával érjük el. Ebben a szaktárgyban is szép lehetőségek nyílnak tanulóink számára, hisz városunkban, illetve környékén tudományos intézmények dolgoznak — a Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet, a Zöldségtermesztési Kutató Intézet. Az itt dolgozó tudósok nemcsak „büszkeségeink”, de munkájuk példa is lehet tanulóinknak — ezért szervezünk látogatásokat ezekbe az intézményekbe. (Igen jók a kapcsolataink a Kiskunsági Nemzeti Park tudományos munkatársaival is.)

Napjainkban a világnézetű nevelőmunka egyre bonyolultabbá és összetettebbé válik. A fentiekben csupán azokat a gondolatokat próbáltam vázolni, melyek mint aktuális, mindennapi szemléletformáló feladatainkra hívják fel figyelmünket.

NANSZÁKNÉ DR. CSERFALVI ILONA
Debrecen

Az úttörőcsapat és az egésznapos nevelés

Párthatározatok és állami jogszabályok, mozgalmi és minisztériumi dokumentumok fogalmazzák újra meg újra az iskola és az úttörőcsapat egymásra utaltságát, együttműködésének szükségességét. Az elmúlt években jelentős intézkedések segítették az iskolai élet demokratizmusának fejlesztését, az ifjúságpolitikai és közoktatáspolitikai határozatának együttes valóra váltását az általános iskolában. Ezek közvetve és közvetlenül is az iskola és az úttörőmozgalom kapcsolatának erősítését segítették. Az iskolavezetők, a nevelőtestületek, az úttörővezetők mind több helyen ismerik fel, hogy az oktató-nevelő munka hatékonysága nagymértékben attól függ: mennyire valósítják meg a nevelésben az összhangot, az egymásra épülő, az egymást segítő munkát.

Témánk azért vált ismét időszerűvé, mert egyre több helyen érvényesül az egésznapos nevelés gondolata, egyre többen foglalkoznak a továbbinál erőteljesebben a közösségi nevelés és az önkormányzat kiépítésével, az iskolaotthon, a napközi otthon és a klubnapközi tartalmi továbbfejlesztésével.

Az iskola és az egésznapos nevelés együttműködésének alapvető feltétele a demokratizmus, ami egységes, jól szervezett és folyamatosan fejlődő közösségben szélesedhet ki, és válhat a mindennapi munka, a gyerekek egymás közötti, a gyerekek és a felnőttek, valamint a felnőttek egymás közötti kapcsolatának meghatározó tényezőjévé. A legnemesebb cél, a legmagasztosabb feladat sem menti fel a pedagógust az alapvető kötelezettsége alól: megnyerni a gyerekeket, velük együtt, igényeik, érdeklődésük, vágyaik figyelembevételével alakítani a programot, megvalósítani a nevelési

célt, feladatot. Az úttörőcsapat és az egésznapos nevelés kapcsolatának kiindulópontja tehát a közösségi élet, ennek megtervezése, tevékenységi rendszerének kialakítása.

Azokban az iskolákban, ahol a tartalmi fejlesztés gondolatai kerülnek előtérbe a napközi otthon, klubnapközi tervének elkészítésekor, az úttörőcsapat munkatervét tekintik irányadónak. Főmailag a csoportok munkatervében, foglalkozási terveiben lebontják a csapatmunkaterv célkitűzéseit, s azt teszik általános érvényűvé, hogy az alapelvek minden csoport munkájában érvényesüljenek. A csoport munkatervének lebontásakor a rajok tevékenysége kerül előtérbe, s a csoportok munkatervét a rajok munkatervével egyesítik. A foglalkozási terv elkészítésekor a gyermekek önkormányzati szervekkel együtt gyűjtik össze a javaslataikat, s felhasználhatóságáról az otthongyűlés elé terjesztjük, a tervezetet az otthongyűlés javaslataival kiegészítve a munkaközösség-vezető terjeszti jóváhagyásra az igazgató elé.

A foglalkozási terv végrehajtásában az öntevékenységre alapoznak elsősorban, direkt és indirekt nevelői irányítással az öntevékenység elemeinek érvényesítését szorgalmazzák. A részfeladatok megvalósításának szervezési munkáját az otthontanács-csal, az otthontanács reszortfelelőseivel és a csoportok tisztségviselőivel együtt végzik. A végrehajtásban önkéntesen, differenciáltan vesznek részt a tanulók.

A házi rendet a *Rendtartásban* rögzített elvek alapján terjesztik jóváhagyásra az igazgató elé. Az otthontanács havonta ülésezik. Az otthontanács titkára tagja az úttörőtanácsnak, a csoportfelelősök tagjai a rajvezetőségnek. A gyermek tisztségviselők képzetét (otthonittkár, otthonittkár-helyettes, tanulmányi felelős, kultúr-, sport-, híradófelelős, krónikás és a csoportok által választott csoportfelelősök) az úttörőcsapat vezetőképzésének keretében oldjuk meg. A speciális feladatokra a napköziben készítjük fel a tisztségviselőket. Alapelv: a képességekhez szabott tanulási időben, a kötelező és a szabad programok váltakozásaival szélesebbé, tartalmasabbá tenni az egésznapos nevelést.

Az egésznapos nevelőmunka gyakorlatának alapeleme a tanulás segítése; ami a dolgok természetéből adódóan elsődleges közösségekben valósulhat meg eredményesen. A gyerekek hosszabb betegség miatt otthon maradt társaiknak rendszeresen eljuttatják a napi leckét, szívesen meglátogatják őket, s az elmaradhatatlan élménybeszámolók mellett jut idő a közös tanulásra. Egy kisebb közösség vállal védnökséget iskolai gyakorlókert felett, vagy az iskolában működő javítóbrigádok nem ritkán szemléltető, kísérleti eszközöket készítenek, tartanak rendben. Sok helyen próbakövetelmény a könyv olvasás, a könyvtárfejlesztés, egyre több helyen találkozunk a gyerekek munkájára épülő helytörténeti kiállítással. Sokan részt kérnek a szaktantermek létrehozásából, fejlesztéséből. Az alkalmi vagy állandó tanulópárok ismétlések, összefoglalások idején a csoportos felkészülési formák — ha azt a résztvevők önként vállalják — mindig eredményre vezetnek. A szakkörök, a tanfolyamok, szaktárgyi vetélkedők legtöbb esetben elmélyítik, kiegészítik, teljesebbé teszik az iskolában tanultakat. Gyakoriak a múzeumlátogatások, a múzeumi vetélkedők. Ha a településen nagy az idegenforgalom, az idegenvezető őrök sok irányban fejlesztik a szűkebb hazájukról tanultakat, hogy meg tudjanak felelni a kíváncsi kérdésekre. A napközis és (úttörőcsapat) úttörőösszejöveteleken mind gyakrabban megforduló felnőtt vendégek is bővítik, mélyítik az ismereteiket.

Jóleső érzés tapasztalni, hogy az év végén vagy jeles ünnepeken mind több iskola vagy csapatközösség jutalmazza könyvvel, oklevéllel nem csupán a minden tárgyból ötöst szerzőket, hanem azokat is; akik lelkiismeretes, szorgalmas munkával a korábbinál jobb eredményt értek el. A gyerekek számára így válik megfoghatóvá a képességek szerinti tanulás reális követelménye.

A tanulmányi munka mellett lehetőséget biztosít az egésznapos nevelés a szabadidős programok megvalósítására is. Ajánlásul felvázolok néhány olyan ötletet, amit

a tanuláson kívüli időben valósíthatnak meg a gyerékek, és jól szolgálja a mozgalmi feladatok megoldását az egésznapos nevelés keretében. A képzőművészeti nevelés gazdag eszköztára lehetőséget kínál a „játék és művészet tíz percben” vetélkedő megrendezésére, ez izgalmas hangulatú, világú vers, dallam, kép gyűjtése, „Miért szép?”-pályázaton kiállított reprodukciókról, rajzkiállítás nyári élményekről, mesefal készítése az óvodának, ex libris készítése (linómetszet) az iskolai könyvtárnak, embléma, jelvény, oklevél terveinek készítése a csapat jubileumi kitüntetései számára, a tűz (tábortűz) ábrázolása, illusztrációk a tűzről szóló legszebb magyar versekhez. A környék népművészetének megismerése, a környéken élő művész meglátogatása vagy meghívása (a kisdobosok, úttörők „barátja”), riportkészítés művészekkel, művészekről.

A hazafias-honvédelmi nevelőmunkában azok az akciók, mozgalmak, rendezvények érdemelnek nagyobb figyelmet, amelyek személyes élményt, maradandó érzelmi kötődést biztosítanak. Kisdobosoknál közkedvelt formák az évfordulók szervezett ünnepi összejövetelek; a haladó történelmi emlékek (emlékművek, emléktáblák, történetek) megismertetése, mese, rövid elbeszélés, élménybeszámoló alapján; találkozók a fegyveres erők (honvédség, határőrség, rendőrség, munkásőrség) tagjaival (pl. katonaszülők meghívása foglalkozásra, avatásra), játékos elemmel tarkított akadályversenyek, vetélkedők. Az úttörőknél a laktanyalátogatás mellett a tájékozódó versenyek, akadályversenyek jelentősek, ahol lehetőség nyílik a hang-, fény-, morzejelek, titkosírás, a jelzések; a térképismeret; a tűzrakás, a célba lövés légpuskával, az elsősegélynyújtás gyakorlására. A harci játékok, a számháborúk kimenetele a gyermekcsoportok által önállóan kidolgozott haditervtől, a végrehajtók leleményességétől, fegyelmétől függ.

A gyerekek szívesen végeznek gyűjtőmunkát, a napközi otthonban is megbízhatjuk őket régi úttörőjelvények gyűjtésével, amit kiállításon bemutatunk, összegyűjtetik a szomszéd népek, barátaik játékait, egy-egy foglalkozáson bemutatathatják; de igen hasznos program a „friss ész — ügyes kéz” napja vagy hete is, ahol bemutatkozhatnak a hobbisok, ezermesterek, gyümölcstermesztők és kiskertészek, nyelvőrök. Mindenhová egy-egy neves embert visznek: az iskolát és az úttörőcsapatot patronáló termelőszövetkezet agronómusát, egy gépszerelő szakmunkást, egy traktoros brigádvezetőt, a Hazafias Népfront bizottságának titkárát és egy munkásörszülőt is. A gyerekek elképzeléseiben helyet kaphatnak a bélyeggyűjtők, az elektromos, távirányítású játékok, autók, vonatok tulajdonosainak játékdélutánjai is a kisgazdaasszonyok bemutatkozásai. Vetélkedhetnek az irodalombarátok, világjárók és technikusok, a zsűriben részt vehetnek a szomszéd úttörőcsapat tanárai, ifivezetők, a helyi könyvtár vezetője, a KISZ-alapszervezet tagjai.

A napközi otthon és klubnapközi munkájához jól tudják hasznosítani a gyermekvezetők az Iránytű és a Pajtás ajánlásait, az iskolaotthonban pedig a Kisdobos és Dörmögő Dömötör számaikat. Megszervezhetjük a gyermek tisztségviselők képzését is. a napköziben a „Gyakorlat teszi a mestert” elve alapján az őrsi és a rajtura felelősöknek adhatunk néhány jó tanácsot. Néhány foglalkozás a tanteremben: hogyan öltözködünk, cipőtisztítási bemutató, hogyan csomagoljunk s a legfontosabb túrafelszerelések bemutatása. A további ismereteket a hét végi túrákon sajátítják el a gyerekek: menetelés szabályai, folyadékfogyasztás, máglyarakás, rablőhűsítés fortélyai, térképészeti ismeretek, dalok, felderítő játékok. A foglalkozás zárásaként fényképes beszámoló készül a csapatfalra vagy a napközis hirdóba; megajándékozunk a túranapló győzteseit; valamilyen turistafelszerelés kisorsolása a résztvevők között.

Az egésznapos nevelőmunka gyakorlata arra is kiváló lehetőséget biztosít, miként él a kisdobosok hat, az úttörők tizenkét pontja — a törvények — a gyerekek tetteiben. Naplók, hirdók rögzíthetik:

— Az őrök három napig kukoricát szedtek a szomszéd termelészövetkezet földjén. Ezen minden napközis gyerek részt vett. Az otthontanács eldöntötte, hogy a pénzt a napközis szobák díszítésére, továbbfejlesztésére használjuk fel. Azonkívül kirándulásra költjük.

— A kulturális szemlén sikerrel szerepeltek kisdobosaink, ötletes, ügyes jelmezeket mutattak be. A zsüri az értékeléskor külön megdicsérte őket, hogy évek óta rendszeresen részt vesznek a bemutatókon.

— Gratulálunk Nagy Zsuzsannának, a szavalóverseny győztesének!

— Rajunk egyik tagja, Horváth Imre nyerte el az iskola legjobb tanulója címet.

— Karácsonykor ajándékkal leptük meg az öreg, egyedülálló Balogh Károly bácsit.

— Főleg rajunk fiútagjai, de a lányok is különböző sportszakkörbe járnak. Részt vettünk a fogászati hónap versenyében.

— Túráinkon gondolunk a természet védelmére. Nem csonkítjuk a fákat, vigyázunk az állatokra.

A demokratizmus az önállóság tudománya is. A jó vezetők felkészítik az önállóságra közösségük tagjait az egésznapos nevelésben is. Feladatokat adnak, fokozódó felelősséggel, bizalommal ruházzák fel őket: tőlük függ az ügyeleti munka beosztása, a különféle klubok, körök közös megszervezése; büntetés, ha egy kisdobos vagy úttörő nem végzi el a rábízott — és vállalt — feladatait, ha magatartásával rossz hatást gyakorol; a társadalmi munkaakciók kezdeményezése, a tanulásban lemaradók segítése. Nem akad olyan rendbontó, akire ne hatna, ha az otthontanács elé idézik. (Ugye emlékezünk még Makarenkóra? A parancsnokok tanácsára? A nyilvános önvizsgálat sokszor többet ér a fortyogó hibatudat nélküli büntetés kiállításánál!) Nem kell félni ettől az úttól!

Gácsér József: Demokratizmus és általános iskola

A Módszertani Közlemények könyvtársorozatának 9. köteteként melegen ajánljuk az iskolák, a pedagógusok figyelmébe *Gácsér Józsefnek*, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszéke vezető tanárának *Demokratizmus és általános iskola* című, több szakaszban lebonyolított, széles körű vizsgálat-sorozaton alapuló munkáját.

Ez az elméletileg és módszertanilag sokoldalúan megalapozott vizsgálat nemcsak *megbízható, objektív képet ad a nevelőtestületi demokrácia helyzetéről, minőségéről*, hanem egy olyan *új, a gyakorlatban is kipróbált komplex eljárást, mérőeszközt is bemutat a nevelőtestületi közösségek minőségének megállapítására*, amely nélkülözhetetlen eszköze, segítője lehet a nevelőtestületi közösség tudatos szervezésének, az iskolai demokrácia továbbfejlesztésének, elmélyítésének.

Reméljük, hogy egyre több iskola igényli is ezt a felkínált lehetőséget, egyre szélesebb körben hasznosítják majd pedagógusközösségeink vezetői e komplex kutatás figyelmet érdemlő eredményeit.

A kötet ára: 40,— Ft. Megrendelhető postai levelezőlapon a Módszertani Közlemények Kiadóhivatalánál (6725 Szeged, Hámán Kató u. 25.).